

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»**

БОРИСОВА ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 658: 351.863

**ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ**

Спеціальність 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів
господарської діяльності

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі управління фінансово-економічною безпекою Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК».

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Шемаєва Людмила Григорівна,
Національний інститут стратегічних досліджень
при Президентові України,
завідувач відділу фінансової безпеки

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Мігус Ірина Петрівна,
Черкаський Національний університет
імені Богдана Хмельницького, завідувач кафедри
менеджменту та економічної безпеки

кандидат економічних наук, доцент
Іксарова Наталія Олександрівна,
Київський національний торговельно-економічний
університет, доцент кафедри міжнародної економіки

Захист відбудеться «26» січня 2017 року о 12.00 годині на засіданні Спеціалізованої вченої ради Д 26.130.01 Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» за адресою: 03113, м. Київ, вулиця Лагерна, 30-32, ауд. 245.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» за адресою: 03113, м. Київ, вулиця Лагерна, 30-32, кім. 236.

Автореферат розісланий «26» грудня 2016 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

Н. М. Літвін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасні процеси світового економічного розвитку наочно свідчать про посилення ролі сфери послуг у сучасному суспільстві, причому саме ця сфера стає домінуючим елементом як системи національних, так і загальносвітових господарських зв'язків. Одним з сегментів ринку споживчих послуг у світі, що найбільш активно розвиваються, є ресторанний бізнес, світовий оборот якого становить 1,5 - 2 трлн. дол. на рік. В Україні діяльність підприємницьких структур сфери ресторанного бізнесу також набуває все більш динамічного характеру, однак у галузевій структурі національної економіки поки що складає невелику частку у структурі ВВП України за виробничим методом з питомою вагою 0,58 % у 2015 році, що вкрай замало для країни в центрі Європи зі значним природно-рекреаційним потенціалом.

Під впливом глобалізаційних процесів, пов'язаних із упровадженням технологічних, інформаційних, управлінських новацій у господарський процес, зростає інвестиційна привабливість сфери ресторанного бізнесу, що викликає посилення конкурентної боротьби, ускладнює умови виживання і життєздатності підприємницьких структур вищезазначеної сфери. У свою чергу, формування інформаційної економіки створює можливості для швидкого впровадження інновацій у різні аспекти їх діяльності, створюючи конкурентні переваги. Це загострює проблеми, пов'язані з їх економічною безпекою та вимагає пошуку нових підходів щодо її забезпечення. Оскільки у формуванні сучасної траєкторії економічного розвитку підприємств сфери ресторанного бізнесу домінуючим стає інноваційний чинник, це вимагає свідомого та цілеспрямованого управління інноваційним розвитком підприємства в усіх сферах його діяльності, в тому числі у сфері економічної безпеки підприємства. Система економічної безпеки на вітчизняних підприємствах сфери ресторанного бізнесу потребує впровадження структурних, організаційних та управлінських інновацій, які б дозволяли підприємству здійснювати не тільки захист від загроз, але й формувати сприятливе зовнішнє середовище для підвищення своєї конкурентоспроможності.

Науковому напрямку дослідження проблем забезпечення економічної безпеки, у тому числі на основі інноваційних чинників, свої праці присвятили такі українські вчені, як В. Алькема, І. Бенько, І. Белоусова, З. Борисенко, З. Варналій, Т. Васильців, О. Власюк, В. Геєць, В. Грушко, М. Денисенко, О. Захаров, Н. Іксарова, Г. Козаченко, І. Мігус, Г. Пастернак–Таранущенко, І. Петрова, В. Рокоча, В. Сідак, В. Франчук, С. Шкарлет, Л. Шемаєва, Н. Юрків та ін. Різні аспекти інноваційного розвитку підприємств сфери ресторанного бізнесу вивчені у працях вітчизняних та зарубіжних авторів, таких як: А. Аветісова, В. Антонова, Г. Браун, Д. Болдуїн, Д.Джеймс. Л. Ван дер Ваген, В. Гутмайер, С. Зігель, Л. Зігель, Т. Литвиненко, Б. Марвін, Р. Рассел, В. Райс, Б. Рендер, В. Півоварова, Н. П'ятницька, К. Хепнер, К. Хаксевер, Г. Штіклер, Дж. Уокер, К. Егертон-Томас.

Однак, на наш погляд, у цих дослідженнях недостатньо зроблено акцент на інноваційному розвитку систем економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу. Подальшого розвитку потребує також визначення змісту

понять, пов'язаних із економічною безпекою підприємств сфери ресторанного бізнесу, визначення можливостей та загроз економічній безпеці цих підприємств у зв'язку з інноваційними змінами, а також обґрунтування напрямів зміни систем економічної безпеки підприємств ресторанного бізнесу.

Наукове завдання дисертаційного дослідження полягає у визначенні теоретичних засад, науково-методичних та практичних рекомендацій щодо інноваційного розвитку системи економічної безпеки на підприємствах сфери ресторанного бізнесу з урахуванням захисту від існуючих та потенційних внутрішніх і зовнішніх загроз шляхом упровадження на підприємстві інноваційних змін, у тому числі з використанням можливостей з боку зовнішнього середовища.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри управління фінансово-економічною безпекою ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» згідно з темою «Забезпечення захисту економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності в умовах євроінтеграції України» (номер державної реєстрації 0114U006338). Особистий внесок автора полягає у дослідженні особливостей систем економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу та засобів їх інноваційного розвитку.

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні й розробленні науково-методичних та науково-практичних рекомендацій щодо розвитку системи економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу на інноваційних засадах. Визначена мета зумовила розв'язання таких завдань:

- розкрити місце та роль ресторанного бізнесу як виду економічної діяльності;

- на основі аналізу теоретичних та прикладних джерел щодо вітчизняного і світового досвіду в сфері управління ресторанним бізнесом визначити особливості економічної безпеки підприємств у цій сфері, а також сучасні загрози її належному стані;

- визначити теоретичне підґрунтя інноваційного розвитку систем економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу та зміст понять, пов'язаних із цим;

- проаналізувати вплив макроекономічних чинників на можливості забезпечення економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу в сучасних умовах України та визначити тенденції й особливості процесів розвитку сучасного ресторанного бізнесу в Україні як передумови інноваційного розвитку систем економічної безпеки на підприємствах цієї сфери;

- сформулювати науково-методичні засади оцінки стану економічної безпеки підприємств ресторанного бізнесу з урахуванням можливостей їх інноваційного розвитку;

- визначити концептуальні засади розвитку системи економічної безпеки підприємства ресторанного бізнесу на інноваційних засадах та обґрунтувати шляхи і напрями інноваційного розвитку елементів концептуальної підсистеми у

системі економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу з урахуванням положень суб'єктного підходу;

- визначити шляхи та напрями інноваційної трансформації основних елементів забезпечуючої підсистеми у системі економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу в умовах інформаційної економіки.

Об'єктом дослідження є процеси формування та розвитку систем економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти інноваційного розвитку систем економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу.

Методи дослідження. У роботі використані методи наукового пізнання, зумовлені метою та завданнями дисертаційної роботи, а саме: *логічного узагальнення* при визначенні ролі та місця ресторанного бізнесу як виду економічної діяльності у забезпеченні економічної безпеки на різних рівнях економіки (розділ 1, пп. 1.1); *методи структурно-логічного та семантичного аналізу* – для поглиблення змісту понять: «економічна безпека підприємств ресторанного бізнесу», «система економічної безпеки підприємства ресторанного бізнесу», «інноваційний розвиток системи економічної безпеки підприємств ресторанного бізнесу» (розділ 1, пп. 1.2-1.3); *методи теоретичного узагальнення* – для визначення теоретико-методологічного підґрунтя вдосконалення систем економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу на інноваційних засадах (розділ 1, пп. 1.3.); *аналізу та синтезу* – в дослідженні сучасних можливостей та загроз економічній безпеці підприємств сфери ресторанного бізнесу (розділ 1, пп. 1.2); *статистичного аналізу, порівняння, економіко-математичні та графічні методи* - для аналізу тенденцій у розвитку сучасного ресторанного бізнесу в Україні та виявлення впливу макроекономічних чинників, що перешкоджають забезпеченню економічної безпеки на цих підприємствах (розділ 2, пп. 2.1, 2.2); для оцінки стану економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу з урахуванням їх інноваційного розвитку (розділ 2, пп. 2.3), *системного підходу* - при формуванні концепції інноваційного розвитку системи економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу (розділ 3, пп. 3.1), *суб'єктного підходу* – у формуванні елементів концептуальної підсистеми у системі економічної безпеки підприємств у взаємодії із суб'єктами внутрішнього та зовнішнього середовища (розділ 3, пп. 3.2); *експертні методи* (анкетування, Pest- та SWOT-аналіз, метод шкалування, метод вилучення знань експертів) – при обґрунтуванні напрямів інноваційної трансформації основних елементів забезпечуючої підсистеми у системі економічної безпеки підприємств ресторанного бізнесу в умовах інформаційної економіки (розділ 3, пп. 3.3).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні й розробці теоретичних та науково-методичних засад стосовно розвитку систем економічної безпеки підприємств ресторанного бізнесу на інноваційних підходах. До основних результатів, що мають наукову новизну, належать такі:

вперше:

- розроблено концептуальні елементи інноваційного розвитку системи економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу на основі використання їх внутрісистемної (з персоналом) і міжсистемної взаємодії (з клієнтами, постачальниками, конкурентами, державою тощо), формування для цього стратегії активного впливу на ринок із застосуванням суб'єктного підходу з метою впровадження нововведень у діяльність підприємства, збільшення попиту на товари та послуги підприємств, підвищення лояльності персоналу, упередження конкурентної поведінки суб'єктів зовнішнього середовища стосовно підприємства та, як наслідок, зміцнення економічної безпеки підприємства;

удосконалено:

- теоретико-методологічні засади інноваційного розвитку системи економічної безпеки підприємств ресторанного бізнесу, що, на відміну від існуючих, акцентують увагу на прогресивних організаційних і управлінських рішеннях у розвитку цієї системи на міждисциплінарних засадах з використанням положень теорій та концепцій економіки, безпекології, інноваційного менеджменту (для обґрунтування напрямів формування сприятливого зовнішнього середовища як умови забезпечення економічної безпеки підприємства), положень маркетингу та логістики (при використанні стратегій партнерської взаємодії із споживачами та постачальниками), психології (для здійснення управлінського впливу);

- перелік критеріїв та індикаторів оцінки стану економічної безпеки підприємств ресторанного бізнесу, який відрізняється тим, що поряд з традиційними критеріями та відповідними індикаторами, які відображають стан економічної незалежності та ефективності функціонування підприємства, включено такі, що характеризують здатність підприємства до інноваційного розвитку та стан взаємовідносин підприємства з суб'єктами внутрішнього і зовнішнього середовища;

дістали подальшого розвитку:

- визначення впливу діяльності підприємств сфери ресторанного бізнесу на стан економічної безпеки держави, що відрізняється ідентифікацією ланцюгів цього впливу на різні складові економічної безпеки через реалізацію підприємствами економічних, інфраструктурних та соціальних функцій з метою захисту та попередження від можливих ризиків та загроз її забезпеченню;

- категорійний апарат економічної безпеки суб'єктів господарювання, що, на відміну від існуючих, доповнює та встановлює логічні зв'язки між базовими категоріями безпеки зі спеціальними поняттями сфери ресторанного бізнесу, зокрема: «економічна безпека підприємств сфери ресторанного бізнесу», «система економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу» та «інноваційний розвиток системи економічної безпеки підприємств ресторанного бізнесу» на основі розгляду їх через призму інноваційних змін та розвитку міжсистемної взаємодії - як умови забезпечення економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу;

- перелік загроз економічній безпеці підприємств ресторанного бізнесу в сучасних умовах, що відрізняється їх групуванням на зовнішні (в тому числі врахування макроекономічних чинників та сучасних глобальних тенденцій у ресторанному бізнесі), внутрішні та комплексні (репутаційні, іміджеві); на підставі чого передбачається визначення шляхів та засобів удосконалення ключових функцій у системі економічної безпеки на підприємствах сфери ресторанного бізнесу з метою протидії цим загрозам та зміцнення їх економічної безпеки;

- науково-методичні підходи до формування стратегії електронного маркетингу як елементу забезпечуючої підсистеми в інноваційній системі економічної безпеки підприємств ресторанного бізнесу в умовах розвитку інформаційної економіки, що, на відміну від інших, передбачає комплексне використання можливостей мобільного зв'язку й Інтернету в якості інструментів просування інтересів підприємства, залучення нових клієнтів та покращення його іміджу й ділової репутації без значних фінансових вкладень і з урахуванням вимог інформаційної безпеки підприємства.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дисертаційної роботи та пропозиції щодо інноваційного розвитку систем економічної безпеки на підприємствах сфери ресторанного бізнесу схвалені та прийняті до впровадження: в Національному інституті стратегічних досліджень при Президентові України під час підготовки науково-аналітичних матеріалів «Втрати та здобутки у фінансовій системі України внаслідок гібридної війни» (довідка № 293/924 від 18.09.2015 р.); підходи щодо формування концепції інноваційного розвитку системи економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу на засадах міжсистемної взаємодії використані у практичній діяльності підприємства ТОВ «КРАБСБУРГЕР» при підготовці стратегічних планів розвитку підприємства (довідка № 159 від 17.05.2015 р.); розроблені автором критерії оцінки ефективності функціонування системи економічної безпеки на підприємствах ресторанного бізнесу та індикатори економічної безпеки було використано на ТОВ «КАНАПЕ» при підготовці аналітичних матеріалів щодо ефективності функціонування підприємства (довідка № 289 від 12.09.2016 р.); визначені автором шляхи та напрями інноваційної трансформації основних елементів підсистеми забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки (об'єкти, функції, методи, мета та завдання, ресурси) було використано в управлінській діяльності підприємства ТОВ «ГАСТРОРОК» (довідка № 314 від 20.07.2016 р.); визначений перелік чинників, що перешкоджають забезпеченню економічної безпеки на підприємствах ресторанного бізнесу України в сучасних умовах, а також нові елементи концептуальної підсистеми забезпечення економічної безпеки підприємства на принципах суб'єктного підходу було використано при розробці стратегічних планів розвитку підприємства ТОВ «БАРСУК» (довідка № 72 від 26.01.2016 р.).

Матеріали дисертаційного дослідження використовуються у навчальному процесі на кафедрі управління фінансово-економічною безпекою Навчально-наукового інституту менеджменту безпеки ВНЗ «Університет економіки і права

«КРОК» (акт про впровадження в навчальний процес вищого навчального закладу результатів дисертаційного дослідження №150 від 23.04.2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою працею автора. Одержані результати та висновки дисертації автором викладено у наукових публікаціях. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використані лише ті положення, які є результатом особистого дослідження. Внесок здобувача у праці, написані у співавторстві, наведено окремо у переліку опублікованих праць.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретико-методологічні положення і практичні рекомендації дослідження доповідалися автором і одержали позитивну оцінку на міжнародних науково-практичних конференціях: Міжнародна науково-практична конференція «Трансформаційні зміни в соціально-економічних системах: виклики часу» (м. Львів, 2014 р.); науково-практична конференція молодих учених «Актуальні проблеми сучасної наукової думки» (м. Київ, 2014 р.); науково-практична конференція «Еволюція наукової думки в контексті європейського вибору України» (м. Київ, 2015 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Економічна теорія та освіта ХХІ століття» (м. Київ, 2015 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Стан та перспективи розвитку фінансів, обліку та підприємництва в умовах трансформації економіки» (м. Київ, 2016 р.).

Публікації. Результати наукового дослідження викладено в 11 публікаціях автора, з них: 5 у наукових фахових виданнях України, 1 публікація у зарубіжному виданні (у співавторстві) і 5 публікацій у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій, що належать авторові, – 5,09 друк. арк.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (404 найменування) та 4 додатків. Загальний обсяг роботи становить 262 сторінки, з них основний текст займає 175 сторінок. У роботі міститься 28 таблиць та 23 рисунки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, сформульовано мету та завдання дослідження, об'єкт і предмет дослідження, визначено методологічну базу роботи, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі *«Теоретичні основи дослідження інноваційного розвитку систем економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу»* на основі аналізу теоретичних підходів вітчизняних і зарубіжних дослідників з управління підприємствами проаналізовано та визначено сутність ресторанного бізнесу як виду економічної діяльності та його впливу на економічну безпеку держави; висвітлено особливості економічної безпеки підприємств у цій сфері, а також класифіковано загрози її забезпеченню; визначено теоретичне підґрунтя інноваційного розвитку систем економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу.

У підрозділі 1.1 «Сутність ресторанного бізнесу як виду економічної діяльності та його вплив на стан економічної безпеки держави» визначено, що у вітчизняному науковому середовищі для характеристики цієї сфери використовуються різні поняття: «ресторанний бізнес», «громадське харчування», «ресторанне господарство», «ресторанна справа». Неоднозначне розуміння сутності цих понять призводить до необ'єктивного сприйняття специфіки такої сфери діяльності.

На основі теоретичного узагальнення сучасних наукових поглядів на сутність цієї сфери економічної діяльності в роботі надано узагальнене визначення поняття ресторанного бізнесу як виду економічної діяльності суб'єктів господарської діяльності, метою якої є отримання прибутку за допомогою задоволення потреб споживачів у якісній кулінарній продукції та кондитерських виробах шляхом надання послуг з виготовлення, реалізації та/або організації споживання (з організацією дозвілля, наданням інформаційно-консультативних та інших послуг) у межах різних типів цих підприємств (закладів) або їх мереж.

Функціональний аналіз економічного змісту поняття «ресторанний бізнес» дозволяє визначити його як інтегративну економічну категорію, що має потрійний характер прояву: 1) як сукупності самостійних господарюючих суб'єктів, виконуючих економічну функцію, що полягає в отриманні прибутку та забезпеченні приросту доданої вартості кінцевого продукту, створеного сферою ресторанного бізнесу; 2) як елемента інфраструктурного забезпечення, який ініціює зростання суміжних секторів (сфери АПК, транспорту, освіти та охорони здоров'я, туризму, готельного бізнесу тощо) за допомогою виконання як економічних, так і соціальних функцій; 3) як соціального інституту, що забезпечує реалізацію соціальних функцій за рахунок вирішення проблеми зайнятості населення, сприяння соціалізації індивіда в суспільстві, підвищення соціальної відповідальності бізнесу, виробництва товарів і надання послуг у межах благодійності.

Результати проведеного аналізу сучасних наукових джерел та існуючої нормативної бази надали підстави класифікувати підприємства ресторанного бізнесу в Україні за видами економічної діяльності, торговельно-виробничими ознаками, класами, комплексом продукції і послуг, сезонністю, потужністю, характером контингенту, використовуваними методами обслуговування тощо.

Встановлено наявність багатоаспектного впливу результатів діяльності підприємств ресторанного бізнесу на соціально-економічний розвиток людини, підприємства та країни загалом, що дозволяє говорити про наявність впливу на різні складові економічної безпеки держави і проілюстровано на рис. 1 та, в подальшому, ідентифікувати ризики й загрози як економічній безпеці держави, так і в контексті їх впливу на економічну безпеку підприємств сфери ресторанного бізнесу.

У підрозділі 1.2 «Особливості забезпечення економічної безпеки на підприємствах сфери ресторанного бізнесу» на основі аналізу сучасних наукових джерел здійснено порівняльну характеристику наукових підходів до визначення змісту поняття економічної безпеки підприємств сфери ресторанного

бізнесу та запропоновано під цим поняттям у сучасних умовах вважати стан захищеності життєво важливих інтересів суб'єкта господарювання сфери ресторанного бізнесу (його виживання, функціонування та розвиток) за певних зовнішніх умов, що склалися, який досягається за рахунок захисту від існуючих та потенційних внутрішніх та зовнішніх загроз, а також завдяки впровадженню інноваційних змін, у тому числі з використанням можливостей з боку зовнішнього середовища.

*- класифікацію сфер економічної безпеки здійснено з урахуванням Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 N 1277

Рис. 1. Ланцюги впливу діяльності підприємств сфери ресторанного бізнесу на різні сфери економічної безпеки держави

Таке визначення відображає потребу підприємства вміло орієнтуватися в макроекономічній ситуації та на ринку ресторанних послуг, оцінювати не тільки власний економічний потенціал, перспективи розвитку і фінансові можливості,

але й враховувати при цьому інтереси суб'єктів зовнішнього середовища: існуючих і потенційних споживачів продукції та послуг, партнерів із постачання матеріальних та фінансових ресурсів, конкурентів, держави.

У роботі надано узагальнене визначення поняття системи економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу як організованої сукупності взаємопов'язаних елементів зовнішньої та внутрішньої безпеки підприємства (спеціальні органи та служби, об'єкти, наукові підходи, нормативно-правова база, політика, стратегія, концепція, принципи, функції, завдання, методи й засоби), що спрямовані на забезпечення реалізації стратегічних і тактичних інтересів підприємства у сфері ресторанного бізнесу.

Виділено характерні змістовні риси систем економічної безпеки на підприємствах сфери ресторанного бізнесу (цілі, завдання, об'єкти, загрози), що існують на сьогодні, ідентифіковано загрози економічній безпеці підприємств ресторанного бізнесу та класифіковано їх за джерелами виникнення на: зовнішні загрози, що пов'язані з деструктивним характером дій контролюючих державних органів, конкурентів, макроекономічними, політичними та іншими чинниками; внутрішні загрози, викликані недоліками в управлінні інформаційними ресурсами підприємства (у тому числі конфіденційною інформацією), технічною незахищеністю підприємства, низькою лояльністю та протиправними діями персоналу, недоліками у системі збереження матеріальних цінностей, недостатньою інноваційною активністю підприємства тощо; комплексні загрози (репутаційні та іміджеві), як-то: компрометація підприємства ресторанного господарства перед контрагентами та громадськістю; шахрайські дії, спрямовані на фінансову, торговельну і виробничу діяльність підприємства, скоєні сторонніми особами.

У підрозділі 1.3 «Теоретичні передумови інноваційного розвитку систем економічної безпеки на підприємствах сфери ресторанного бізнесу» визначено, що в умовах глобальної конкуренції інноваційний чинник визначає парадигму економічного розвитку країни та є домінуючим при формуванні траєкторії економічного розвитку підприємств сфери ресторанного бізнесу як одного з найбільш висококонкурентних на сучасних ринках.

Аргументовано вважаємо інноваційне управління в системі економічної безпеки підприємства з використанням можливостей зовнішнього середовища в якості підходу до визначення змісту та організації систем економічної безпеки підприємства задля подолання й попередження виникнення загроз.

З урахуванням цього, запропоновано зміст поняття «інноваційний розвиток системи економічної безпеки підприємств ресторанного бізнесу» як свідому якісну зміну цієї системи (її мети, структури, характеристик її елементів та їх відносин) шляхом упровадження інноваційних змін у її підсистемах та механізмах управління, завдяки яким відбувається зміцнення економічної безпеки, забезпечення протидії цієї системи деструктивному впливу зовнішнього середовища та його зміни в більш сприятливому напрямі; убезпечення постійного потоку ресурсів (або його зростання) «із середовища – в систему».

Багатоаспектність процесу забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання в такому розумінні супроводжується зіткненням і узгодженням

економічних інтересів суб'єктів, що надає їй міждисциплінарний характер і породжує необхідність комплексного дослідження цього явища для синтезу нових механізмів здійснення внутрісистемної та міжсистемної взаємодії на партнерських засадах як засобів забезпечення економічної безпеки підприємства з використанням положень, теорій та концепцій економіки, безпекології, інноваційного менеджменту, психології, маркетингу та логістики.

У другому розділі *«Передумови інноваційного розвитку систем економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу в Україні»* проведено аналіз впливу макроекономічних умов на можливості забезпечення економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу в Україні, досліджено основні тенденції розвитку вітчизняного ресторанного бізнесу, здійснено оцінку стану економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу України як передумови інноваційного розвитку систем економічної безпеки на цих підприємствах.

У підрозділі 2.1 *«Макроекономічні умови щодо забезпечення економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу в Україні»* визначені макроекономічні умови, інституційні, організаційно-економічні та інфраструктурні чинники в національному господарстві, що перешкоджають забезпеченню економічної безпеки підприємницьких структур сфери ресторанного бізнесу в Україні та формують ризики і загрози їх економічній безпеці. Установлено, що несприятливі макроекономічні умови негативно впливають майже на всі сторони діяльності суб'єктів господарювання сфери ресторанного бізнесу. Так, збільшення дефіциту бюджету, збільшення боргового навантаження в країні протягом останніх років негативно вплинуло на підвищення ділової активності суб'єктів господарювання сфери ресторанного бізнесу через погіршення купівельної спроможності населення (наявних та потенційних клієнтів); девальвація національної валюти та зростання інфляції в країні викликала різке підвищення цін на товари та послуги і знизила прибутковість сфери ресторанного бізнесу на тлі зниження рівня доходів населення; кризові явища у банківській системі України вплинули на скорочення можливостей банків здійснювати кредитування суб'єктів господарської діяльності сфери ресторанного бізнесу, що призвело до скорочення обсягів їх операційної діяльності та зростання збитковості цієї сфери. Зазначене проілюстровано даними фінансової звітності підприємств ресторанного бізнесу України (табл.1).

У підрозділі 2.2 *«Основні тенденції розвитку ресторанного бізнесу в Україні»* за результатами статистичного аналізу тенденцій розвитку в Україні ресторанного бізнесу в період 2010-2015 рр. встановлено, що ресторанний бізнес наразі займає низьке місце в структурі ВВП України та має тенденцію до зниження (з 0,83% у 2010 р. до 0,58% у 2015 р.), що пояснюється розгортанням кризових явищ у вітчизняній економіці з відповідною зміною структури споживання домогосподарств на тлі низького рівня доходів громадян і тінізації значного обсягу діяльності у цій сфері. Крім того, значна концентрація цього виду діяльності була в анексованій АР Крим.

**Основні показники діяльності суб'єктів господарювання сфери
ресторанного бізнесу України***

Показники діяльності суб'єктів господарювання	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.
1. Кількість суб'єктів господарювання, тис., у тому числі: підприємства, %; фізичні особи-підприємці, %.	50,0 19,5 80,5	42,8 23,1 76,9	44,1 21,5 78,5	52,1 19,4 80,6	57,6 13,7 86,3
2. Кількість найнятих працівників, тис., у тому числі: на підприємствах, %; у фізичних осіб-підприємців, %.	249,3 54,0 46,0	242,2 53,1 46,9	264,3 51,8 48,2	267,5 49,6 50,4	210,5 46,9 53,1
3. Середньооблікова кількість штатних працівників, тис.	109	105	109	108	85
4. Рентабельність операційної діяльності, %	-1,8	-0,1	-1,1	-2,8	-26,6

*розраховано автором за даними Державної служби статистики України. –
[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

У загальній структурі підприємств України питома вага підприємств ресторанного бізнесу (за їх кількістю) є малою: якщо кількість економічно активних підприємств загалом (листопад 2015 р.) становила 624 796, то кількість підприємств сфери ресторанного бізнесу – всього 7,9 тис. або 1,3% від загальної кількості економічно активних підприємств, при цьому домінують фізичні особи-підприємці (ФОП) (81,8-90,7%). Кількість великих підприємств у цій сфері перебуває на рівні статистичної похибки, вони представлені мережами закладів: підприємство з іноземними інвестиціями «Макдональдз Юкрейн ЛТД»; ТОВ «ПХ груп», ТОВ «Київ-кейтерінг», ТОВ «Сушия», ТОВ «Епіцентр К», ТОВ «Кофе хауз. Україна» та інші; натомість домінують малі та, зокрема, мікропідприємства.

Встановлено, що регіональна структура ресторанного бізнесу зміщена на користь столиці України та її міст-мільйонників з рекреаційними та туристичними об'єктами. Рівень заробітних плат у сфері ресторанного бізнесу є найнижчим в економіці України через специфіку оплати праці в галузі та її значну тінізацію. Якщо в 2002 р. середньомісячна заробітна плата у цій сфері (286,12 грн.) складала 76,0% від загальноукраїнської (376,38 грн.), то в 2015 р. зарплата у ресторанному бізнесі (2 786 грн.) складала 66,4% від загальноукраїнської (4 195 грн.). За різними оцінками в середньому в тіні перебуває близько 60% заробітних плат.

Рентабельність операційної діяльності підприємств сфери ресторанного бізнесу в період з 2011 по 2015 рр. була спадною: її зниження було одним з найбільших серед галузей національної економіки України (табл. 2).

Отже, сфера ресторанного бізнесу є дуже чутливою до макроекономічної ситуації та ділових очікувань підприємств і громадян: фінансові показники цієї сфери на початку рецесії знижуються найбільш стрімко, ніж решта видів економічної діяльності в економіці.

Таблиця 2

**Динаміка рентабельності операційної діяльності окремих галузей
національної економіки України в 2010-2015 рр., %**

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Усього	4,0	5,9	5,0	3,9	-3,9	1,0
Сільське, лісове та рибне господарство	22,9	23,2	21,7	11,3	20,3	41,7
Промисловість	3,5	4,7	3,4	3,0	2,3	0,8
Оптова та роздрібна торгівля	9,8	15,0	12,2	10,2	-13,1	-2,4
Транспорт	5,6	6,1	5,4	3,5	-3,6	1,2
Ресторанний бізнес	-1,8	-0,1	-1,1	-2,8	-26,6	-15,0
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-26,9	-24,4	-17,6	-8,0	-11,2	-24,8

Джерело: Складено автором за даними Статистичного щорічника України за 2014 рік / За ред. І.М. Жук. – К.: Державна служба статистики України, 2015. –306 с. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm

У підрозділі 2.3 «Оцінка стану економічної безпеки на підприємствах сфери ресторанного бізнесу України як передумови інноваційного розвитку їх систем економічної безпеки» проведено комплексну оцінку стану економічної безпеки суб'єктів господарювання сфери ресторанного бізнесу за вдосконаленою методикою (табл. 3).

Таблиця 3

**Основні етапи методики оцінки стану економічної безпеки
підприємства сфери ресторанного бізнесу**

№	Зміст етапу
I	Класифікація та визначення показників
II	Визначення еталонних (порогових) значень та збір інформації у сфері ресторанного бізнесу
III	Співставлення та визначення середніх й оптимальних значень
IV	Нормалізація показників
V	Визначення вагових коефіцієнтів
VI	Розрахунок інтегрального показника економічної безпеки підприємства

Примітка: послідовність етапів складено з урахуванням підходів, що відображені у Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

На першому етапі проводиться відбір показників, за якими проводитиметься оцінка. У роботі запропоновано їх відбір проводити за критеріями, що характеризують найбільш важливі напрями забезпечення економічної безпеки підприємства. Відповідний перелік показників для оцінки стану економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу запропоновано на рис. 2.

Значення інтегрального показника стану економічної безпеки підприємства визначається ієрархічно: на нижньому рівні – групи структурних показників, які включають за відповідними критеріями; на верхньому рівні – інтегральний показник поєднує всі структурні показники. Чим ближче значення інтегрального показника до 1, тим вищий рівень економічної безпеки підприємства загалом.

Рис. 2. Класифікація показників, що комплексно характеризують стан економічної безпеки підприємства сфери ресторанного бізнесу

Інтегральний показник стану економічної безпеки підприємства розраховується за формулою:

$$I = \sum_{j=1} c_j I g_j$$

де: c_j – вагові коефіцієнти структурних показників; $I g_j$ – нормалізовані значення структурних показників.

На основі стандартної формули адитивного інтегрального індикатора та вибраних автором показників розрахований інтегральний показник стану економічної безпеки у групі з 6 досліджених підприємств ресторанного бізнесу, в основному з недержавною формою власності, що наведено в табл. 4.

Результати оцінок свідчать, що у період нестабільності, який простежується в Україні в останні роки, ситуація в ресторанному бізнесі не є задовільною: розрахунки інтегрального показника демонструють, що стан економічної безпеки більшості підприємств за даними 2015 року є низьким та перебуває у загрозовій зоні (від 0,5 до 0,79 від оптимального значення (1,0), лише одне з підприємств перебуває у задовільній зоні.

Розглянуті підприємства протягом 2014-2015 рр. здійснювали заходи із встановлення партнерських відносин із клієнтами за допомогою Інтернет-технологій, що позитивно впливає на результати економічної діяльності.

Таблиця 4

Результати оцінки стану економічної безпеки підприємств ресторанного бізнесу України (за період 2012-2015рр.)

Підприємства ресторанного бізнесу	2012р.		2013р.		2014р.		2015р.	
	Стан економічної безпеки							
	I	Зона	I	Зона	I	Зона	I	Зона
ТОВ «Гастророк»*	0,1	критичний	0,1	критичний	0,2	критичний	0,5	загрозливий
ТОВ «Крабсбургер»*	н/д	-	н/д	-	0,8	задовільний	0,7	загрозливий
ТОВ «Риболов-2014»*	н/д	-	н/д	-	0,6	загрозливий	0,5	загрозливий
ТОВ «Канapé»*	н/д	-	0,2	критичний	0,9	задовільний	0,8	задовільний
ТОВ «Барсук»**	0,7	загрозливий	0,2	критичний	0,9	задовільний	0,5	загрозливий
ТОВ «Борисов та партнери»**	0,5	загрозливий	0,3	критичний	0,2	критичний	0,7	загрозливий

Примітки: розрахунки здійснено за даними статистичної звітності підприємств;

I – Значення Інтегрального показника економічної безпеки, зони економічної безпеки: [від 0 до 4,9 – критичний стан; від 5,0 до 7,9 – загрозливий стан; від 8,0 і вище – задовільний стан];

*- ресторани, надання послуг мобільного харчування; ** - бар; *** - кафе.

Фрагмент результатів експертного оцінювання (за допомогою інтерактивного Інтернет-голосування) стану партнерських відносин підприємства зі споживачами у 2014-2015 рр. подано у табл. 5.

Таблиця 5

Рівень задоволеності клієнтів підприємств сфери ресторанного бізнесу України у 2014-2015 рр., бали [0-5]*

	ТОВ «Гастророк»	ТОВ «Крабсбургер»	ТОВ «Риболов-2014»	ТОВ «Канapé»	ТОВ «Барсук»	ТОВ «Борисов та партнери»
2014р.	3,8	4,0	4,3	4,4	4,7	4,0
2015р.	4,0	4,2	4,3	4,4	4,5	4,5

*експертні оцінки

Результати співставлення свідчать про існування взаємозв'язку між станом економічної безпеки підприємств та станом їх партнерських відносин із клієнтами. У відносно кращій ситуації перебувають нові підприємства, які було відкрито у 2014 році та які використовують інноваційні технології у всіх сферах діяльності з урахуванням кращого міжнародного досвіду (ТОВ «Крабсбургер» та ТОВ «Риболов-2014»), хоча, на тлі низької ділової активності в економіці, їх економічна безпека також перебуває в інтервалі: «задовільний-загрозливий».

Експертне дослідження цілей та методів, що використовуються у системах економічної безпеки зазначених підприємств (закритість, обмеження, недовіра) засвідчило їх різноспрямованість із цілями та способами інноваційного розвитку сучасних підприємств сфери ресторанного бізнесу (відкритість, довіра, гуманістичний підхід до людини, запровадження інновацій тощо), що на практиці призводить до виникнення протиріч між структурними підрозділами та погіршує стан економічної безпеки підприємства. Узгодження цих протиріч можливе через здійснення інноваційного розвитку систем економічної безпеки, забезпечення їх якісної зміни.

У третьому розділі «*Напрями вдосконалення системи економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу на інноваційних засадах*»

визначено концептуальні засади розвитку системи економічної безпеки підприємства ресторанного бізнесу на інноваційних засадах; обґрунтовано шляхи та напрями інноваційного розвитку елементів концептуальної підсистеми у системі економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу на засадах суб'єктного підходу; визначено шляхи та напрями інноваційної трансформації основних елементів підсистеми забезпечення у інноваційній системі економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу в умовах інформаційної економіки.

У підрозділі 3.1 *«Концепція інноваційного розвитку системи економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу»* запропоновано концептуальні засади інноваційного розвитку системи економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу відповідно до положень авторського підходу до визначення змісту та організації систем економічної безпеки підприємства на основі інноваційного управління з використанням можливостей зовнішнього середовища і поняття «інноваційний розвиток системи економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу», які було сформульовано у пп. 1.3.

Запропоновано до структури інноваційної системи економічної безпеки підприємства сфери ресторанного бізнесу включити як внутрішню, так і зовнішню складові (рис. 3). При цьому, внутрішня складова системи економічної безпеки відображає процеси формування власної внутрішньої структури та внутрішніх взаємовідносин на інноваційних засадах в інтересах забезпечення економічної безпеки. Її основою є ядро, яке формують суб'єкти економічної безпеки, - служба безпеки, що в тісному взаємозв'язку з працівниками інших структурних підрозділів виконує функції та завдання щодо забезпечення внутрішньої економічної безпеки на інноваційних засадах (для чого виокремлюється нова її складова – інноваційна).

Зовнішня складова системи економічної безпеки підприємства передбачає спільну зі службами маркетингу, збуту, постачання, юридичної службою, PR-, GR-відділами діяльність служби безпеки підприємства щодо налагодження партнерської взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища: споживачами, постачальниками, державою (законодавчі та виконавчі органи державної влади, органи місцевого самоврядування, суди, правоохоронні органи), науково-освітніми закладами, конкурентами, іншими партнерами.

Інноваційного змісту в пропонованій структурі системи набуває можливість її впливу на зовнішнє середовище підприємства через встановлення партнерської взаємодії як із персоналом (шляхом підвищення їх лояльності), так і з суб'єктами зовнішнього середовища (споживачами, партнерами, державою тощо) таким чином, щоб максимально забезпечити реалізацію можливостей щодо підвищення рівня власної економічної безпеки та превентивний захист від існуючих і потенційних зовнішніх загроз. Це якісно змінює діяльність системи економічної безпеки підприємства, оскільки розширює межі управління в системі у вигляді впливу на суб'єктів зовнішнього середовища в межах системного комплексу, який є множиною самостійних, різноякісних об'єктів-систем, необхідним чином взаємодіючих між собою.

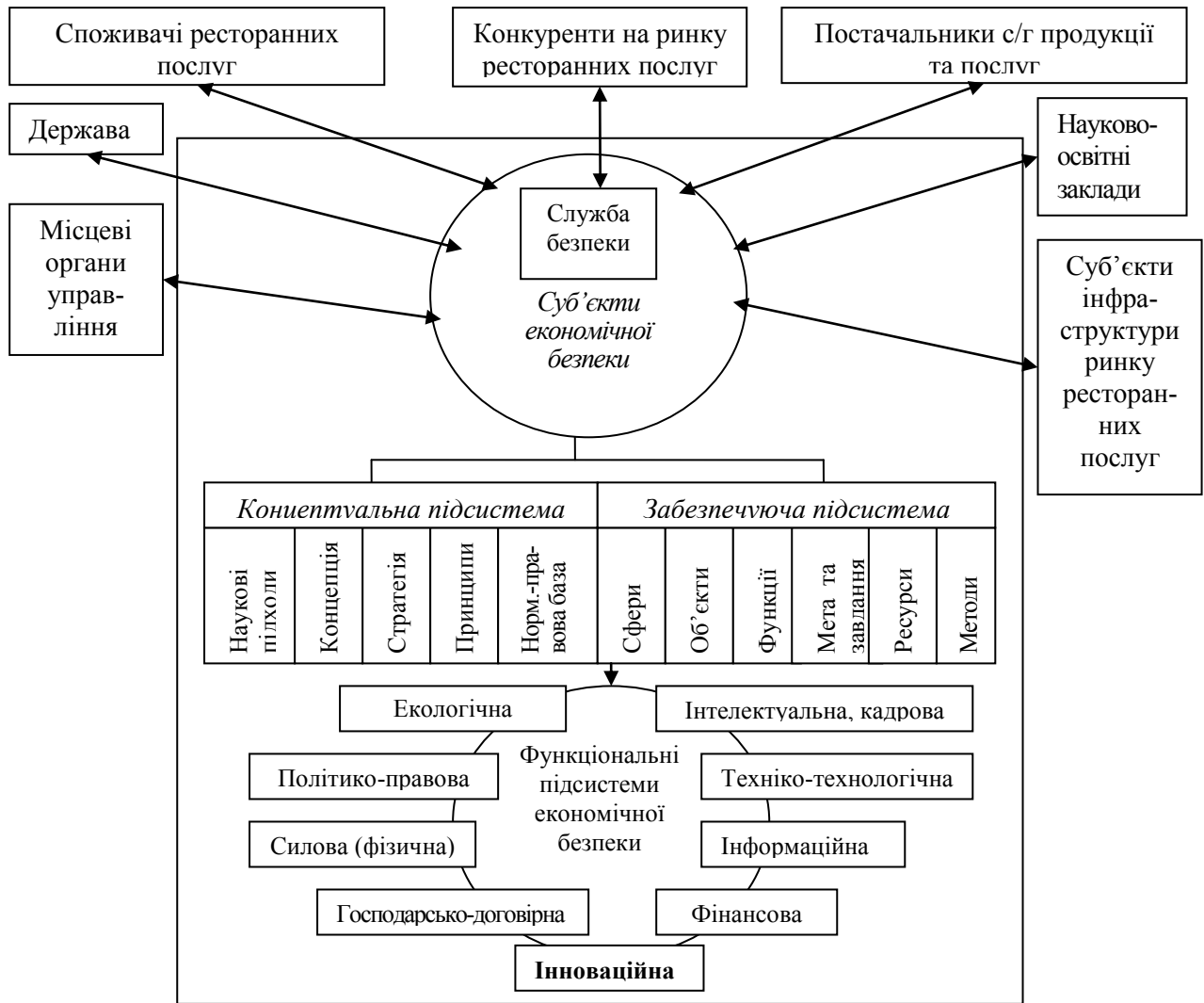

Рис. 3. Пропонована концептуальна схема структури системи економічної безпеки підприємства сфери ресторанного бізнесу

У підрозділі 3.2 «Розвиток елементів концептуальної підсистеми забезпечення економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу на засадах суб'єктного підходу», спираючись на результати досліджень нобелівських лауреатів у сфері економіки останніх років та кращу міжнародну практику, пропонується використовувати вплив суб'єктивних чинників як додаткову можливість при розробленні механізмів управління в системі економічної безпеки на підприємствах сфери ресторанного бізнесу. Розроблено методичний підхід до формування на засадах суб'єктного підходу стратегії активного впливу на суб'єктів внутрішнього та зовнішнього середовища (персонал, клієнти, постачальники, конкуренти, органи державної влади тощо) в напрямі формування партнерських відносин з метою збільшення попиту на товари і послуги підприємств, підвищення лояльності персоналу та, як наслідок, зміцнення економічної безпеки підприємства.

На прикладі застосування рефлексивного маркетингу запропоновано модель рефлексивного управління купівельною поведінкою споживачів

(клієнтів, гостей) на підприємствах ресторанного бізнесу. Такий погляд підприємства як колективного суб'єкта на себе «ззовні» на основі знань про психологічні особливості суб'єктів внутрішнього та зовнішнього середовища, а також використання їх для здійснення опосередкованого інформаційного впливу може бути використано як інструмент інноваційного управління в системі економічної безпеки підприємства.

У підрозділі 3.3 *«Вдосконалення основних елементів підсистеми забезпечення економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу в умовах інформаційної економіки»* визначено, що прискорення процесів інформатизації економіки й суспільного життя (проявів інформаційної економіки) загострює конкуренцію на ресторанному ринку і через це впливає на економічну безпеку суб'єктів господарювання цієї сфери, створюючи нові можливості та загрози її забезпеченню.

Запропоновано науково-методичні рекомендації щодо формування стратегії електронного маркетингу з використанням інструментів мобільного маркетингу (мобільні додатки, QR-коди, мобільні платіжні системи, електронні меню, стільниковий зв'язок, меседжі, мобільний Інтернет, Wi-Fi-маркетинг тощо) як елементу забезпечуючої підсистеми інноваційної системи економічної безпеки підприємств ресторанного бізнесу в умовах розвитку інформаційної економіки і високого рівня забезпеченості населення засобами мобільного зв'язку та Інтернету. Це надає змогу комплексно використовувати їх можливості в якості інструментів щодо просування інтересів підприємства, залучення нових клієнтів і покращення іміджу й ділової репутації підприємства та, як наслідок, підвищити рівень його економічної безпеки без значних фінансових вкладень.

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено наукове завдання, що полягає у визначенні теоретичних засад, науково-методичних та практичних рекомендацій щодо інноваційного розвитку системи економічної безпеки на підприємствах сфери ресторанного бізнесу з урахуванням захисту від існуючих та потенційних внутрішніх і зовнішніх загроз шляхом упровадження на підприємстві інноваційних змін, у тому числі з використанням можливостей з боку зовнішнього середовища.

1. Дослідження сутності ресторанного бізнесу як виду економічної діяльності та його впливу на стан економічної безпеки держави засвідчило, що діяльність підприємств сфери ресторанного бізнесу й економічна безпека держави знаходяться у тісному взаємозв'язку і здійснюють взаємовплив один на одного. Визначено ланцюги впливу ресторанного бізнесу на різні складові економічної безпеки держави (макроекономічна, фінансова, зовнішньоторговельна, інноваційна, виробнича, інвестиційна, продовольча, соціальна тощо), виділено чинники макрорівня, що впливають на можливості забезпечення економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу в сучасних умовах України.

2. Аналіз теоретичних та прикладних джерел щодо вітчизняного і світового досвіду в сфері управління ресторанним бізнесом дозволив описати особливості економічної безпеки підприємств у цій сфері. Визначено перелік загроз економічній безпеці підприємств ресторанного бізнесу в сучасних умовах, здійснено їх групування на зовнішні, внутрішні та комплексні загрози, що в подальшому надало змогу розробити шляхи і засоби вдосконалення ключових функцій на підприємствах сфери ресторанного бізнесу з метою протидії загрозам, а також використанню можливостей щодо забезпечення їх економічної безпеки.

3. Визначено теоретичне підґрунтя інноваційного розвитку систем економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу на міждисциплінарних засадах. Запропоновано вважати інноваційне управління з використанням можливостей зовнішнього середовища в якості підходу до змісту та організації системи економічної безпеки підприємства. Запропоновано категорійний базис економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу, що визначає поняття: «економічна безпека підприємства», «система економічної безпеки підприємства», поняття «інноваційний розвиток системи економічної безпеки підприємств».

4. Аналіз впливу макроекономічних умов, інституційних, організаційно-економічних та інфраструктурних чинників у національному господарстві на забезпечення економічної безпеки підприємницьких структур сфери ресторанного бізнесу в Україні в сучасних умовах дозволив оцінити деструктивні напрями цього впливу (зниження інвестиційної та інноваційної активності і науково-технічного та технологічного потенціалу підприємств, збільшення невідповідності між їх активами й зобов'язаннями, зростання фінансової неспроможності та, як наслідок, зниження рівня економічної безпеки). Визначено тенденції й особливості процесів розвитку сучасного ресторанного бізнесу в Україні, за результатами чого встановлено, що сфера ресторанного бізнесу є дуже чутливою до ділових очікувань підприємств та громадян.

5. Визначено науково-методичні засади оцінки стану економічної безпеки підприємств ресторанного бізнесу, що включають: удосконалену методику розрахунку інтегрального показника оцінки економічної безпеки, критеріїв (та відповідних індикаторів), що характеризують здатність підприємства до інноваційного розвитку, а також стан взаємовідносин підприємства з суб'єктами внутрішнього та зовнішнього середовища поряд з традиційними критеріями і відповідними індикаторами, що відображають стан економічної незалежності та ефективності функціонування підприємства. За результатами проведеної в роботі оцінки стану економічної безпеки на 6 підприємствах ресторанного бізнесу України в подальшому розроблено науково-практичні рекомендації щодо інноваційного розвитку системи економічної безпеки для підприємств цієї сфери.

6. Аналіз функцій, що виконують підприємства ресторанного бізнесу, визначення сучасних можливостей та загроз їх економічній безпеці дозволило обґрунтувати концептуальні засади інноваційного розвитку системи економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу на основі використання їх

внутрісистемної (з персоналом) і міжсистемної взаємодії (з клієнтами, постачальниками, конкурентами, державою тощо), формування для цього стратегії активного впливу на ринок із застосуванням суб'єктного підходу з метою впровадження нововведень у діяльність підприємства, збільшення попиту на товари та послуги підприємств, підвищення лояльності персоналу, попередження конкурентної поведінки суб'єктів зовнішнього середовища стосовно підприємства та, як наслідок, зміцнення його економічної безпеки.

7. Визначено науково-методичні підходи до формування стратегії електронного маркетингу як елемента підсистеми забезпечення в інноваційній системі економічної безпеки підприємств ресторанного бізнесу в умовах розвитку інформаційної економіки, що передбачає комплексне використання можливостей мобільного зв'язку та Інтернету в якості інструментів просування інтересів підприємства, залучення нових клієнтів і покращення іміджу й ділової репутації без значних фінансових вкладень для підприємства з урахуванням вимог його інформаційної безпеки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях України:

1. Борисова О. О. Концептуальний підхід до інноваційного розвитку системи економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу / О. О. Борисова // Зовнішня торгівля. Економічна безпека. – Вип. 11. - 2014. – С. 14 - 21 (0,8 др. арк).

2. Борисова О. О. Зовнішні чинники економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу України / О. О. Борисова // Вчені записки Університету «КРОК». – Вип. 43. - 2016. – С. 115 – 119 (0,8 др. арк.).

3. Борисова О. О. Забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання сфери ресторанного бізнесу в умовах інформаційної економіки / О. О. Борисова // Науковий вісник Херсонського державного університету, серія: Економічні науки. - Вип. 19. - Ч. 1. – 2016. – С. 49 - 52 (0,6 др. арк).

4. Борисова О. О. Застосування рефлексивного маркетингу при формуванні економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу / Л. Г. Шемаєва, О. О. Борисова // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – Вип. 2 (48) 2016. – С. 241 - 246 (*особистий внесок* - 0,5 др. арк.).

5. Борисова О. О. Оцінка стану економічної безпеки підприємств ресторанного бізнесу / О. О. Борисова // Причорноморські економічні студії. - Вид-во Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій. - Вип. 7. - 2016. – С. 90 - 94 (0,5 др. арк.).

У наукових періодичних виданнях інших держав:

6. Борисова О. О. Огляд макроекономічних умов забезпечення економічної безпеки на підприємствах сфери ресторанного бізнесу України / Н. Я. Юрків, О. О. Борисова // European Cooperation / Scientific Approaches and Applied Technologies / - Vol. 7 (14). – 2016. – Р. 40 - 53 (*особистий внесок* - 0,6 др. арк.).

Тези доповідей і матеріали науково-практичних конференцій:

7. Борисова О. О. Дуальний вплив інноваційних перетворень в економіці на економічну безпеку підприємств сфери ресторанного бізнесу / О. О. Борисова // Актуальні проблеми сучасної наукової думки: матеріали Науково-практичної конференції молодих учених (м. Київ, 14 листопада 2014 року). - ВІЗ «Університет економіки та права «КРОК». – К.: Вид-во Університету економіки та права «КРОК», 2014. – С. 87 - 89 (0,19 др. арк.).

8. Борисова О. О. Інноваційне управління в системі економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу / О. О. Борисова // Трансформаційні зміни в соціально - економічних системах: виклики часу. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, (м. Львів, 7 травня 2014 року). – Л.: ГО «Академічний простір», 2014. – С. 209 - 214 (0,4 др. арк.).

9. Борисова О. О. Наукові підходи до формування системи економічної безпеки на підприємствах сфери ресторанного бізнесу / О. О. Борисова // Економічна теорія та освіта ХХІ століття: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 25 вересня 2015 року). - ВІЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2015. – С. 90 - 93 (0,25 др. арк.).

10. Борисова О. О. Застосування суб'єктного підходу при формуванні економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу / О. О. Борисова // Еволюція наукової думки в контексті європейського вибору України: матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 21 жовтня 2015 року). - ВІЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2015. – С. 67 - 69 (0,2 др. арк.).

11. Борисова О. О. Інноваційний розвиток системи економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу / О. О. Борисова // Стан та перспективи розвитку фінансів, обліку та підприємництва в умовах трансформації економіки: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 8-9 липня 2016 р.). – К.: ГО «Київський економічний науковий центр», 2016. – С. 35 - 38 (0,25 др. арк.).

АНОТАЦІЯ

Борисова О. О. Інноваційний розвиток системи економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.02 - економічна безпека суб'єктів господарської діяльності. – Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК», Київ, 2016.

У дисертації розкрито місце та роль ресторанного бізнесу як виду економічної діяльності й комплексне забезпечення економічної безпеки на різних її рівнях. Встановлено особливості економічної безпеки підприємств у цій сфері, а також сучасні загрози її забезпеченню. Визначено теоретичне підґрунтя інноваційного розвитку систем економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу та зміст понять, пов'язаних із ними.

Проаналізовано вплив макроекономічних умов на можливості забезпечення економічної безпеки на підприємствах ресторанного бізнесу та визначено тенденції розвитку сучасного ресторанного бізнесу в Україні. Сформульовано критерії та показники оцінки стану економічної безпеки

підприємств. Визначено концептуальні засади інноваційного розвитку системи економічної безпеки підприємства ресторанного бізнесу. Обґрунтовано науково-практичні рекомендації щодо інноваційного розвитку елементів концептуальної та забезпечуючої підсистем у системі економічної безпеки підприємств сфери ресторанного бізнесу на принципах суб'єктного підходу та напрями їх інноваційної трансформації в умовах інформаційної економіки.

Ключові слова: інноваційний розвиток, економічна безпека, система економічної безпеки підприємства, ресторанний бізнес, загрози, суб'єктний підхід, рефлексивний маркетинг, інформаційна економіка.

АННОТАЦИЯ

Борисова Е. А. Инновационное развитие системы экономической безопасности предприятий сферы ресторанного бизнеса. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 21.04.02 – экономическая безопасность субъектов хозяйственной деятельности. – Высшее учебное заведение «Университет экономики и права «КРОК», Киев, 2016.

В диссертационной работе изложены результаты исследования по решению научной задачи разработки теоретических основ, научно-методических и практических рекомендаций по инновационному развитию систем экономической безопасности на предприятиях сферы ресторанного бизнеса с учетом защиты от существующих и потенциальных внутренних и внешних угроз на основе внедрения на предприятии инновационных изменений, в том числе с использованием возможностей внешней среды. Раскрыто место и роль ресторанного бизнеса в комплексном обеспечении экономической безопасности на разных ее уровнях. Установлены особенности экономической безопасности предприятий в этой сфере, а также определены современные угрозы ее обеспечению.

Разработаны теоретические основы совершенствования систем экономической безопасности предприятий сферы ресторанного бизнеса на инновационной основе, получило развитие содержание понятий, связанных с этим. Проанализировано влияние макроэкономических условий на возможности обеспечения экономической безопасности на предприятиях ресторанного бизнеса, определены тенденции и особенности процессов развития современного ресторанного бизнеса в Украине.

Сформулированы научно-методические основы оценки состояния экономической безопасности предприятий ресторанного бизнеса, критерии и показатели такой оценки. Разработаны концептуальные основы развития систем экономической безопасности предприятий ресторанного бизнеса на инновационной основе. Обоснованы научно-практические рекомендации по инновационному развитию элементов концептуальной и обеспечивающей подсистем в системе экономической безопасности предприятий сферы ресторанного бизнеса на основе субъектного подхода, а также направления их инновационной трансформации в условиях информационной экономики.

Ключевые слова: инновационное развитие, экономическая безопасность, система экономической безопасности предприятия, ресторанный бизнес, угрозы, субъектный подход, рефлексивный маркетинг, информационная экономика.

ANNOTATION

Borisova O. O. Innovative development of the economic security of enterprises restaurant business. - Manuscript.

Thesis for the degree of Candidate of Economic Sciences, specialization 21.04.02 – Economic Security of enterprises. – University of Economy and Law “KROK”, Kyiv, 2016.

This thesis presents the results of research: opened the role and place of the restaurant business in the complex economic security at its different levels. The features of the economic security of enterprises in this field, and identifies current threats to its security.

The theoretical basis of improving the economic security of enterprises restaurant business on the basis of innovation, has developed the content of the concepts associated with it. The influence of macroeconomic conditions on the possibility of economic security at the enterprises of the restaurant business in modern conditions, trends and characteristics of the development processes of modern restaurant business in Ukraine, with the use of statistical analysis. Formulated scientific and methodological basis for assessing the state of the economic security of the restaurant business enterprises, criteria and indicators for this assessment.

The conceptual basis for the development of economic security of the restaurant business enterprises on the basis of innovation. Substantiated scientific and practical recommendations for innovative development of conceptual elements and providing subsystems in the system of economic safety of the enterprises of sphere of restaurant business on the principles of the subject approach and the direction of their innovative transformation to an information economy.

Keywords: innovative development, economic security, the system of economic security. restaurant business, threats, subject approach, reflective marketing, information economy.